

«Бобурнома» — буюк давлат арбоби, шавкатли саркарда, бобурйлар сулоласининг асосчалиги, улуг носир ва истеъоддли шоир Захиридин Муҳаммад Бобурнинг комусий кўламили тарихий-илмий ва бадий-вокеий асариидир.

Аввалида «Тузук Бобурий», «Воқеоти Бобурий», «Габоюти Бобурий», «Тавориҳи Бобурий» каби турлича номлар билан ортигитган бу асарга исбатлан мумалиғиниң ўзи «Вакоев» ва «Тарих» атамаларини ишлатган робурпайириниң бирда ўз шахсий хаёти, кўрган-билганини роҳи кечинмалари беён этилишини таъкидлаш шундан мисларини билган.

Бу оламда ажаб аламлар кўрдум, Олам элидин турфа ситамлар кўрдум. Хар ким бу «Вакоевни» ўкур билгайким,

Не ранжу не меҳнату
Не фамлар кўрдум.

Чиндан ҳам, «Бобурнома» аввало ва биринчи нафвада, буюк тарихий шахсинг ўз босидан кечиргандарининг самимий баённомаси бўлиб, унда иборатото воеаларга бой ва ниҳоятда мурakkab ҳайтнинг энг мухим лавҳалари; парвоз ва инқирозлар, зафар кувонни ва мағлубият аламлари, эришигандан шаъну шавкат, шудо ҳурматлик ва юзланган хору зорлик, қайти-ташвишлар соўзконлик билан хаконий-хаёти ёритилган.

«Бобурнома» да муалифи симоси бутун улугвориги ва салобати билан, айни замонда, бутун мураккаблиги ва охиз белгилари билан ўқувчи кузи олдида равшан гавдаланди: у комусий билими соҳиби, утмишининг илмий-бадий меросини чукур узлаштирган, жорий ҳаёт тусидлари ва боз ўйниншларини теран идроз этибуви Комил Инсон; у шонли зафарлардан кеккаймайдиган ва мағлубиятдан умидсизланмайдиган, ниҳоятда фаол ва тинниб-чиниси, шерорак ва гайратлari шахс; у га самимий чинису, номисула ва очикеҳра, мөрхон ва ўрнага курла кархли бешафқат; у диний таълимотга катта хурмат ва тўла ишонч билан карочи, исломий эттикоди бутун, пок иймонли ва айни замонда, бидват-хорофотни қатъи кораловчи, нодонлик ва жаҳолатни азвизсиз фоҳиши мубориз, хийла-гарлик ва соҳинийдан нафратланувчи пок вижон соҳиби, Бобур бутун асанда ана шундай етку шахс сифатига ижтимоий табакаланишига тегиши ишончи музалмутларни кизискарили тарзда беён этади. Бугина эмас. Фарғона, Андикон, Самарқанд, Кобул, Хирот, Агра каби

рихий асарлар ва хотирот мажмуналаридан ўзи-нинг кўпгинна бетакор фазилатлари билан ижобий фарқланиб туради. Бобур бу асаридан XVI асрнинг охири ўзининг ийлиларидан тортиб то XVI асрнинг ўттизинчи ийлиларига қадар Моварооннаҳар, Афғонистон ва Хиндиштона юз берган шахсан ўзи фаол қатнашиб жони гувоҳ бўлган жуда кўплаб тарихий-сийсий ва ижти-мий-иқтисодий воеаларга ҳам, неча ўнлаб тарихий шахслар шахзараси, амалий-ижтимоий фаoliyati, инсон сифатидаги табакти, хулкаторви, нуқсон-фазилатлари, кизиқиш доираси ва фарзанд-авлодлари тавсифига ҳам кенг ўрин ахратган.

Асада Бобурнинг Фарғона таҳтига ўтиришдан бошлаш, Моварооннаҳарда ягона ва кучли давлат тузиш йўлида олиб борган курашлари, куфрат Шайбонийхон қўшилнлари тази-иқида Афғонистон томон отланишига мажбур бўлиши ва Кобулда баркарор давлат куриши, у ерда мамлакатни бирлаштириш ва ободонлаштириши, шунингдек, касбу ҳунар ва қишлоқ ҳуқалигини ёбка тургизиб бўйича амалга ошириланган хайрли тадбирлари биринчи шахс тилидан далили ва марокли беён этилган. «Бобурнома»да Хиндиштона забт этиши мак-садиди бир неча бор ўюштирилган ҳарбий юришиларга ҳам, ниҳоят Дехли султони Иброр-хом Лўйдийн тор-мор этиб, хинд ўлқасидаги ижтимоий фаoliyati, тафсилатларига ҳам, шу тарика буюк бобурйлар салтанатига асос со-линишига ҳам, бир неча фасллар ажратилган.

«Бобурнома» тўла маънода комусий қарорлови ноёб ёдир олир. Унда, масалан, ижтимоий-табиии ғангарнинг қатор етакчи соҳаларига (тарих, фалсафа, фикъ, диний таълимот, тил-шунислик, жўроғиба, табииатшунислик, дехончилик, полизилик ва кражзо) оид ниҳоятда аник ва ҳанузгача ўз тарихий-илмий аҳамиятини йўкотмаган музалмутлар, асосланган хуласоларни кептирилди. Асада бөвосита Бобурнинг ўзи саркарда сифатида қатнашган бир неча катта-кичин жанглар манзаралари катта маҳорат билан холосина чизигзинг. Муалиф ўз ижтибриди ўлқаларнинг ўтиши ва жорий холати, у ерлада яхшилар каллар ва ўнлаб қабилалар, уларнинг тили, маданияти, қасбу ҳунари, урф-одатлари, расм-руссумлари, айнавнинг тадбир-маросимлари бўйича, шунингдек, уша жамиятидаги табакаланишига тегиши ишончи музалмутларни кизискарили тарзда беён этади. Бугина эмас. Фарғона, Андикон, Самарқанд, Кобул, Хирот, Агра каби

Захиридин Муҳаммад БОБУР ҒАЗАЛЛАР

Ишқ өлининг охидин ул сарв қад ҳам бўлмасун,
Фам елидин ул мунбар зулф дарҳам бўлмасун.

Даҳри дундин тегмасун озор нозик жисминга,
Даҳр аҳлидин муборак кўнглунга ғам бўлмасун.

Олам аҳли бирла оламдин манга сенсиз гарас,
Зоти покинг бўлмаса, оламда одам бўлмасун.

Гар ҳаводорим эрурсен, эй сабо, арз айлаким,
Ул юзи гул сарв ҳар ҳас бирла ҳамдам бўлмасун.

Гарчи ошик лозими оламда расвоник дурур,
Ишқ аро Бобур киби расвон олам бўлмасун.

Нече лаълинингдин менинг бағрим тўла кон қилғасен?
Хотириими неча зулғунгдек паришион қилғасен?

Нече еткургайсен эл бошини кўкка меҳр ила.
Нече мени жаврдин ер бирла яксон қилғасен?

Кўнглума дашнуму таънинг улча мақдур этгасен,
Жонима бедоду зулмунг улча имкон қилғасен.

Манга бормок мушкилу келмак санга осон дурур,
Ушбу мушкулни манга, ё раб, сен осон қилғасен.

Демагай, аҳсант лафзин, Бобур, ул ёринг сенинг
Нечаким, Ҳассон киби ўзни сухандон қилғасен.

БЎШ ВАҚТИНГИЗДА

Зеҳнингизни синаб қўринг

Азиз оқшомон! Куйида таърифланиб ва асарлардан кетирилиб ракамларда ифодаланган ўзбек мумтоз шоини, олими темурийзода ҳуқмдор Захиридин Муҳаммад

Бобур ҳаёти ва ижоди билан боғлиқ сўзларни топиб очкини ҳал этинг.

1. Бобурнинг қизи, ўрта аср шарқида биринчи тарихчи ижодий фаoliyati таддик, иштида, ижодий юқсанлиш жараёнини йимма-йил кузатишда ҳам энг ишончи манбадир. Шуни айтиши кифоғи, унда Бобурнинг «мубайин», «Рисо-Волиддин», «Хатти Бобурин», каби асарларининг «Топгадим», «Колдиму?», «Яхши» радиғифа газалларининг, шунингдек, ўнлаб руబий ва қытъаларнинг козогза тушин тарихини, яратилишига беросита турти булган ҳаётий воеа-ходисаларнинг тафсилотини учратамиз.

«Бобурнома», айни замонда, XVI аср ўзбек бадий нариснинг ёрқин наунаси ҳамид. Гап шундаки, аслан кўпкаталами комусий обидга булган соҳибий садидан боғлиқ сўзларни топиб очкини ҳал этинг.

2. Бобур Рубойларидан
2. Ҳар кимки, вафо қилса — вафо топкусидур!

Ҳар кимки, жафо қилса — жафо топкусидур.

3. 2, 14, 5 кими кўрмагай ёмонлик ҳаргиз,

Ҳар кимки, ёмон бўлса — жазо топкусидур!

3. Хотирини 11, 1, 22, 7, 4 фаслида гаш оладур,

Кўнини ранги лолауп даштадур.

Ҳуш улики, толадарда юраб сайр эта.

Бу фаслдаким, латифу дилкаш толадар.

Машхур мумтоз қўшиқка айланган газалидан:

4. Сочининг савдоси тушти босима бошдин янга.

Тийра бўлди рўзгорим ул 17, 1, 4, 7 қошдин янга.

5. Мен ҳуд ул тифли паривашга 18, 20, 8, 12, 10, 6 бердим, вали,

6. Ҳонумоним ногаҳон бузулмагай бошдин янга.

Юз ямонинг кўрбун индиг толда бўлдунг, 16, 19 кўнгул.

7. Тош урар атпол мени, уйда 23, 7, 4, 5, 13 ул пари,

Телбалардек кичириурмен ҳар замон тошдин янга.

Энди жавоб сўзлари асосидаги шаклдаги ракамларни ҳарфлар билан алмаштириб топширикни ҳал этинг.

Улардан шахс ва шоир меросига мансуб янга иккиси хикматни билиб оласиз.

Тузувчи Фозилжон ОРИПОВ

берилиб, унда исмлар, жой номлари, қавм-қабилалар, ўсимлик шархларни ишлаб топиб очкини ҳал этинг.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

Бу китоб ўзининг полиграфик юқсанлигига сабабини билан ҳам кечинмалари беён этилди.

